

inliet. Maar waar de paus vanuit zijn anti-socialistische optiek tot nieuwe inzichten kwam door de contouren te schetsen voor een alternatief zowel voor de kapitalistische vrije-markt-economie als voor het plansocialisme, bleef bisschop Leyten van een zeer patriarchale en paternalistische maatschappijvisie uitgaan:

Wij verheugen Ons ... voor God ... bij de gedachte, dat er in Ons Bisdom nog vele heeren en werkgevers worden gevonden, die de ware vaders hunner dienstboden en werklieden mogen genoemd worden, die hen liefderijk behandelen, voor hun geestelijk welzijn zorgen en hun trouw het verdiende loon geven; en dat er ook wederzijds daarom hier ook nog vele dienstboden en werklieden worden aangetroffen, die, als waren zij kinderen des huizes, hunne heeren en meesters gehoorzamen, hen eerbiedigen en hen trouw en eerlijk dienen.²⁷

De Bredase bisschop heeft hier een beeld voor ogen, dat nog slechts in het boerenleven en in bepaalde sectoren van de huisindustrie in de Baronie of het Markizaat enige realiteitswaarde had. In dat beeld paste geen oproep aan de arbeiders om zich te organiseren. Zelfs de volksbondgedachte achtte bisschop Leyten in zijn bisdom overbodig. Iets minder terughoudend toonde zich de Bossche bisschop Adrianus Godschalk (1878-1892), maar in zijn bisdom waren de gevolgen van de industriële revolutie ook al scherper zichtbaar. Medio juni 1891 bracht hij de encycliek *Rerum Novarum* onder de aandacht van zijn priesters en wel door de tekst in de officiële uitgaven van het bisdom - in het Latijn - af te drukken, voorzien van een eveneens in het Latijn gestelde aanbeveling het pauselijk schrijven aandachtig te lezen en de gelovigen van de inhoud ervan op de hoogte te brengen. Daartoe ontvingen de priesters na 10 november 1891 van hun bisschop een Latijnse synopsis van de encycliek.²⁸ Een integrale voorlezing van het document vanaf de preekstoel, zoals dat met pauselijke encyclieken gebruikelijk was, vond echter niet plaats.

27. *Collectio epistolarum pastoralium, decretorum aliorumque documentorum quae pro regimine dioecesis Bredanae publicata fuerunt a die 17 Junii 1885-1904*, Gestel St. Michaelis, 1903, 236-244. Vgl. M. Huijbregts, 'Rerum Novarum in Breda. Loffelijk onder de allerlaatste' in: *Bisdomblad Breda* 5 (1991) nr. 5, 15.

28. *Collectio Epistolarum Pastoralium, decretorum aliorumque Documentorum quae ab Illmo ac Revmo Dno Adriano Godschalk, publicata fuerunt annis 1888-1891*, Gestel St. Michaelis 1894, 310-324. Vgl. ook J.Y.H.A. Jacobs, 'De verankering van *Rerum Novarum* in Nederland' in 1-2-1-*Informatiebulletin* 19 (1991) 284-290.